

І. А. Дубовіч

Концептуальні теоретико-методологічні та практичні засади транскордонного еколого-економіко-правового співробітництва України з ЄС

Звернено увагу на актуальність дослідження транскордонного співробітництва. Розглянуто теоретико-методологічну основу та практичну реалізацію транскордонного еколого-економіко-правового співробітництва України з ЄС. Аналізується поняття та сутність екологізації економіки та екологізації освіти. Обґрунтовано необхідність реалізації сутності транскордонної екологізації економіки та освіти як важливих умов для формування концепції сталого розвитку на міжрегіональному транскордонному рівні. Запропоновано створити “Транскордонний міжуніверситетський науковий центр сталого розвитку”.

Ключові слова: *транскордонне еколого-економіко-правове співробітництво, сталий розвиток, екологізація економіки і освіти, Європейський Союз.*

Постановка проблеми. Дослідження транскордонного співробітництва завжди були і залишаються у наш час актуальними проблемами регіональної економіки та екологічної економіки.

Враховуючи те, що європейський вектор зовнішньої політики України, зокрема співробітництво та вступ до Європейського Союзу (ЄС) є пріоритетними, то сьогодні в Україні необхідно розробити таку теоретико-методологічну основу й відповідні практичні заходи, які б забезпечили позитивні зрушення євроінтеграційного вектору розвитку в Україні.

Як свідчить європейський досвід, успішне співробітництво та вступ до ЄС, можливі при добросусідській міжнародній співпраці, що найяскравіше проявляється у налагодженні ефективного транскордонного еколого-економіко-правового співробітництва. Саме тому особливо важливими й актуальними аспектами в цьому напрямі є відповідна теоретико-методологічна розробка та належна практична реалізація транскордонного еколого-економіко-правового співробітництва, які б відповідали вимогам ЄС.

Метою роботи є розробка теоретико-методологічної основи, спрямованої на практичну реалізацію ефективного функціонування транскордонного еколого-економіко-правового співробітництва України з ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичні розробки та практичні рекомендації щодо транскордонного співробітництва, висвітлені в наукових працях таких вчених як: П. Беленького, М. Долішнього, В. Кравціва, Н. Мікули, С. Писаренко, О. Чмир та ін. Проте до цього часу немає розробленої належної теоретико-методологічної основи ефективного транскордонного еколого-економіко-правового співробітництва відповідно до умов концепції сталого розвитку та вимог ЄС.

Виклад основного матеріалу. Вивчення еколого-економіко-правових чинників в прикордонних регіонах України та сусідніх держав ЄС набирає особливого значення, оскільки європейський вектор зовнішньої політики України, зокрема співробітництво та вступ до ЄС, є пріоритетними.

Взаємозалежність екологічних, економічних та правових чинників у прилеглих до кордону регіонах – це гостро поставлені питання про системні еколого-економіко-правові аспекти економічного розвитку, використання природних ресурсів, охорони довкілля та екологічної безпеки населення. Відомо, що ці питання посідають найважливіше місце в концепції сталого розвитку.

Оскільки сталий розвиток визначено ООН як основний напрям розвитку людської цивілізації на ХХІ ст., то стратегія розвитку на міжрегіональному транскордонному рівні, має відповідати концепції сталого розвитку. Саме тому для України сталий розвиток повинен бути пріоритетним у транскордонному співробітництві й передбачати таке функціонування господарського комплексу, яке б одночасно:

- задовольняло в межах природо-ресурсного потенціалу прилеглих до кордону територій зростаючі матеріальні й духовні потреби населення;
- забезпечувало належне еколого-безпечне господарювання та раціональне використання, охорону й відтворення природних ресурсів;
- створювало сприятливі умови життєвого середовища в прикордонних регіонах тощо.

Отже, в контексті загальнодержавних пріоритетів, стратегія транскордонного співробітництва має ґрунтуватись саме на засадах сталого розвитку.

Враховуючи міжгалузевий і трансдисциплінарний характер актуальних еколого-економіко-правових проблем у прикордонних регіонах України та сусідніх держав ЄС, доцільно б створити “Транскордонний міжуніверситетський науковий центр сталого розвитку”. Головна мета діяльності такого Центру полягає в науковому

обґрунтуванні еко-інноваційної та еко-інвестиційної діяльності, спрямовані на реалізацію концепції сталого розвитку у прилеглих до кордону регіонах сусідніх країн. Основні завдання Центру логічно б спрямувати на:

- обґрунтування принципів та механізмів міжрегіональної транскордонної еколого-економічної політики на засадах демократизації і децентралізації влади;
- налагодження співпраці між науковцями, органами державного управління, сферою бізнесу та громадськими організаціями у сфері екологізації економіки та освіти;
- обґрунтування принципів формування секторів “зеленої” економіки у структурі господарства прикордонних регіонів;
- опрацювання механізмів сприяння запровадженню у виробництво еко-інновацій та залучення еко-інвестицій;
- налагодження транскордонних відносин щодо екологізації економіки та екологізації освіти;
- проведення науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів та тренінгів за напрямками діяльності Центру та ін.

Вважаємо, що створення такого Центру забезпечило б ефективне використання наукового потенціалу прикордонних регіонів України та сусідніх держав ЄС щодо практичної реалізації концепції сталого розвитку в прилеглих до кордону регіонах на еколого-економіко-правових засадах із забезпеченням принципів демократизації та децентралізації влади.

Зазначимо, що розроблені Програми дій в країнах ЄС, які реалізуються у відповідності до умов концепції сталого розвитку, дали можливість досягти значних успіхів на шляху забезпечення збалансованості соціальних, екологічних та економічних чинників.

Отже, беручи до уваги досвід ЄС щодо поступового переходу до сталого розвитку, функціонування й динаміку реформування адміністративно-територіального устрою і публічної адміністрації, а також враховуючи євроінтеграційний вектор розвитку України, в наш час необхідно розробити таку стратегію транскордонного співробітництва, яка б відповідала концепції сталого розвитку, була максимально зорієнтованою на задоволення потреб та інтересів нинішнього і майбутніх поколінь.

Формування сталого розвитку неможливе без екологізації економіки та освіти. Екологізація економіки та освіти є необхідними умовами і одночасно головними складовими сталого розвитку. Саме тому, транскордонна екологізація економіки та освіти стають дедалі

актуальнішими і одними із найпріоритетніших у міжрегіональних транскордонних відносинах.

Проблеми екологізації економіки та освіти вперше були висунуті на конференції ООН з охорони природи, яка проходила 1972 р. у Стокгольмі (Швеція). Для вдосконалення екологізації економіки та освіти на глобальному рівні важливе значення мають Міжнародні конференції з еколого-економічних питань, що відбулися під егідою ООН в Бразилії (Ріо-де-Жанейро, 1992 р. і 2012 р.) та Південно-Африканській Республіці (Йоганнесбург, 2002 р.). На цих конференціях накреслено нові шляхи міжнародної співпраці, в яких відображені інтереси всіх держав світу щодо сталого розвитку. Особлива увага зверталася на зміцнення зв'язків науки з урядовими структурами, промисловістю та громадськістю [1].

У наш час зустрічаються різні підходи щодо тлумачення поняття та сутності “екологізація економіки”:

1. Узгодження способу господарювання (виробництва і споживання матеріальних благ та послуг) із законами природи, який є необхідним, хоча і вкрай складним та суперечливим процесом, кінцевою метою якого повинно стати реформування економічної системи відповідно з екологічним імперативом [3, с. 206].

2. Цілеспрямований процес перетворення економіки, спрямованої на зменшення інтегрального еколого-деструктивного впливу процесів виробництва і споживання товарів та послуг у розрахунку на одиницю сукупного суспільного продукту [6, с. 230].

3. Процес впровадження і реалізації принципів раціонального природокористування та мінімізації негативного впливу на навколишнє природне середовище при здійсненні антропогенної діяльності [4].

4. Процес введення екологічного фактора в аналіз економічних показників розвитку [8].

На нашу думку, екологізація економіки – це процес впровадження й реалізації відповідної еколого-економіко-правової системи, що забезпечує умови реалізації сталого розвитку економіки, належну якість довкілля, ефективне використання, охорону та відтворення природних ресурсів, а також екологічну безпеку на всіх рівнях (регіональному, національному і глобальному).

Сьогодні в Україні основним документом, що визначає екологізацію економіки є Закон України “Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року” (від 21.12.2010 р.). Цей закон спрямований на екологізацію економіки, поліпшення екологічної ситуації, раціональне використання та відтворення

природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, послідовне зниження екологічних ризиків для здоров'я людини, введення системи екологічного маркування товарів і продуктів харчування, приведення якості питної води у відповідність із європейськими стандартами, підвищення якості повітря, запобігання змінам клімату шляхом технічного переоснащення виробничого комплексу та введення енергоефективних і ресурсозберігаючих технологій тощо [5].

Але оскільки в Україні практично не здійснюється належна загальнодержавна екологічна політика щодо екологізації економіки, спрямованої на раціональне природокористування, мінімізацію забруднення довкілля та забезпечення екологічної безпеки внаслідок антропогенної діяльності, природні умови для проживання населення в більшості регіонів України залишаються досить складними. Це підтверджує 102 позиція України серед 132 країн світу у 2012 р. У міжнародному рейтингу екологічних досягнень (Environmental performance Index), розрахованому фахівцями Єльського університету (США) за 25-ти показниками, що характеризують дієвість державних політик у країнах світу щодо збереження екосистем. Загалом екологічно чистою в Україні вважається лише 6% її території [7].

Отже, оскільки в наш час в Україні існують значні еколого-економіко-правові проблеми, то відповідно у всіх сферах людської діяльності, необхідна спеціальна підготовка фахівців. Ця підготовка має відповідати умовам концепції сталого розвитку. Тобто кожний спеціаліст повинен діяти з почуттям відповідальності перед нинішнім і майбутніми поколіннями. Вважаємо, що неможливо досягти належних результатів у підготовці майбутніх фахівців без екологізації освіти. Екологізація освіти – означає цілеспрямоване формування еколого-економіко-правової культури та еколого-виховного процесу населення.

З наведеного випливає, що необхідною теоретико-методологічною основою щодо практичної реалізації сутності транскордонної екологізації економіки та освіти в Україні і державах ЄС має бути належне забезпечення принципів еколого-економіко-правової системи на міжрегіональному транскордонному рівні.

Вважаємо, що транскордонна екологізація економіки та освіти повинні визначатись міжнародними конвенціями, договорами та угодами, відповідно до науково обґрунтованих теоретико-методологічних та практичних засад сталого розвитку. Дисбаланс у еколого-економіко-правовій системі між державами-сусідами часто призводить до міжнародних непорозумінь.

У наш час транскордонне співробітництво має низку особливостей, визначених наявністю кордону та необхідністю його облаштування, вирішення еколого-економіко-правових аспектів, охорони довкілля, екологічної безпеки, використання природних ресурсів тощо.

Для належного транскордонного співробітництва, в Україні прийнято (24 червня 2004 р.) Закон України “Про транскордонне співробітництво”. Зазначимо також, що Україна є учасником підписаних ряд міжнародних конвенцій щодо регулювання транскордонного співробітництва: Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великі віддалі (Женева, 1979; ратифіковано 1980 р.); Конвенція про контроль транскордонних перевезень токсичних відходів та їх видалення (Базель (Швейцарія), 1989); Конвенція про транскордонний вплив промислових аварій (Гельсінкі (Фінляндія), 1992); Конвенція про охорону та використання транскордонних водотоків і міжнародних озер (Гельсінкі, 1992) та інші угоди, які регулюють міжнародні відносини у цій сфері [2].

Висновки. Транскордонне співробітництво необхідно розглядати не як окремі епізоди в окремих напрямках, а через визначення ефективності цієї діяльності в усіх її сферах (екологічній, економічній, правовій, політичній, освітній та ін.).

Транскордонне співробітництво слід розуміти як специфічну сферу міжнародно-економічної, екологічної, правової, політичної та інших видів людської діяльності, що здійснюється на міжрегіональному транскордонному рівні сусідніх держав.

Вирішення сучасних еколого-економіко-правових проблем на міжрегіональному транскордонному рівні держав-сусідів, потребує належної еколого-економіко-правової культури та екологічного виховання населення.

В умовах широкого й активного вивчення і відповідного практичного застосування транскордонної екологізації економіки та освіти є реальні можливості вирішити чимало існуючих еколого-економіко-правових проблем між сусідніми державами.

Створення “Транскордонного міжуніверситетського наукового центру сталого розвитку” дало б можливість ефективно використовувати науковий потенціал прикордонних регіонів України та сусідніх держав ЄС щодо практичної реалізації концепції сталого розвитку в прилеглих до кордону регіонах на еколого-економіко-правових засадах із забезпеченням принципів демократизації та децентралізації влади.

Список використаних джерел

1. Дубовіч І.А. Теоретико-методичні та практичні засади реалізації екологізації економіки / І.А. Дубовіч, Н.А. Юзич // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: збірник науково-технічних праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.4. – С. 196-201.
2. Дубовіч І.А. Особливості транскордонного еколого-інформаційного співробітництва / Науковий вісник. Збірник науково-технічних праць / НЛТУ України. – Львів: НЛТУ України, 2008. Вип. 18.3. – С. 79-84.
3. Екологічна Конституція Землі. Методологічні засади / за ред. акад. НАН України, д-ра екон. наук проф. Ю.Ю. Туниці. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2011. – 440 с.
4. Экологизация экономики. Природопользование. Региональная экономика. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.voronova-on.ru/prirodopolzovanie/ecoloecon/index.html>.
5. Закон України “Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року” (від 21.12.2010 р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
6. Мельник Л.Г. Екологічна економіка: підручник. Вид. 2-ге, [перероб. і доп.] / Л.Г. Мельник. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2003. – 348 с.
7. Напрямки державної політики щодо екологізації національної економіки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/807/>.
8. Проблемы экологизации экономики и экономизации экологии. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rae.ru/fs/?section=content&op=show_article&article_id=7782123.

Dubovych I. A. Conceptual theoretical, methodological and practical principles of cross-border environmental and economic and legal cooperation between Ukraine and the EU.

Attention is paid to the relevance of the cross-border cooperation studies. Theoretical and methodological basis and practical implementation of cross-border environmental, economic and legal cooperation between Ukraine and the EU have been discussed. The concept, and essence of the ideas of the greening of economy and greening of education analyzed. The necessity of implementing cross-border solutions towards greening the economy and education considered as an essential condition for the formation of the concept of sustainable development at the regional cross-border level. It is proposed to establish a “Cross-border Inter-University Research Centre for Sustainable Development”.

Key words: *transboundary environmental, economic and legal cooperation, sustainable development, greening of economy and education, European Union.*

Дубович И. А. Концептуальные теоретико-методологические и практические основы трансграничного эколого-экономико-правового сотрудничества Украины с ЕС.

Обращено внимание на актуальность изучения трансграничного сотрудничества. Рассмотрено теоретико-методологическую основу и практическое осуществление трансграничного эколого-экономико-правового сотрудничества Украины с ЕС. Проанализированы понятие и сущность экологизации экономики и образования. Обоснована необходимость осуществления сущности трансграничной экологизации экономики и образования как важных условий для формирования концепции устойчивого развития на межрегиональном трансграничном уровне. Предлагается создать “Трансграничный межвузовской научно-исследовательский центр устойчивого развития”.

Ключевые слова: трансграничное эколого-экономико-правовое сотрудничество, устойчивое развитие, экологизация экономики и образования, Европейский Союз.